

Nya böcker

Altermark, Niklas (2020) *Avslagsmaskinen. Byråkrati och avhumanisering i svensk sjukförsäkring*. Stockholm: Verbal förlag.

Det är nog få som de senaste åren missat debatten om sjukförsäkringens förändring i en mer restriktiv riktning för sjuka. Fler personer har fått sin ansökan om sjukpenning avslagen med motiveringen att de inte uppfyller rekvisiten för rätt till ersättning. Under 2018 började det rapporteras i media att antalet personer som nekats sjukpenning nästan tredubblats i vissa län. Försäkringskassans egen statistik visade också att sjukskrivna som nekats sjukpenning vid första ansökningstillfället ökat markant (Göteborgsposten 2018; Försäkringskassan 2019). Utvecklingen förbryllade och upprörde då den inte korresponderade med någon förändring i socialförsäkringsbalken. Försäkringskassan hade alltså förändrat sin tillämpning av en oförändrad lagstiftning. Det fanns dock flera ledtrådar till detta. Inte minst riktades blickarna och kritiken mot regeringens mål år 2015, att sjuktalet skulle ner till 9,0 före år 2021. En av de viktigaste mottagarna av det nya målet var föga förvånande just Försäkringskassan. Regeringens så kallade 9,0-mål sågs som den främsta orsaken till att Försäkringskassan började motivera besluten genom en mer restriktiv tolkning av centrala begrepp, till exempel normalt förekommande arbete.

Det finns i skrivande stund mängder av utsagor från forskare, myndigheter och mediahus om Försäkringskassans hårdare bedömning och förändrade tillämpning av reglerna för sjukpenning samt regeringens styrning mot ett sjukpenningstal på 9,0. Inspektionen för socialförsäkringen, den myndighet som har till uppdrag att utöva tillsyn och granska socialförsäkringen och Försäkringskassan, har släppt ett flertal rapporter på temat där de problematiserar regeringens styrning mot ett sjukpenningstal på 9,0 och hur detta har tagits emot av Försäkringskassan (ISF 2018a; ISF 2018b). Undertecknad bedriver för närvarande ett forskningsprojekt kring frågan och även andra forskare har problematiserat Försäkringskassans interna styrning och

agerande i frågan (se t.ex. Mannelqvist & Enqvist 2013; Mannelqvist 2017; 2018; Jacobsson, Seing & Hollertz 2020). Förra året kom alltså ytterligare en bok på temat, *Avslagsmaskinen*, skriven av Niklas Altermark, filosofie doktor i statsvetenskap och verksam vid Lunds universitet. Frågan är då om Altermarks bok bidrar med något nytt i sammanhanget. Svaret är enligt mig delvis ja. Jag tänkte inleda recensionen av Altermarks bok med de övergripande förtjänster jag tycker att boken har i sammanhanget samt mer övergripande invändningar jag har. Därefter kommer jag att gå in mer fördjupat i bokens två syften och de olika kapitlen.

Avslagsmaskinen är en populärvetenskaplig bok. Den ger med denna ram ytterligare en berättelse om sjukförsäkringens och Försäkringskassans utveckling de senaste åren vid sidan av myndighetsrapporter och inomvetenskaplig forskning. Sjukförsäkringssystemet och dess byråkrati är en snårig berättelse, men i *Avslagsmaskinen* skrivs det fram på ett pedagogiskt sätt. Avsaknaden av teoretiska perspektiv och inomvetenskapliga diskussioner gör den tillgänglig för en bredare läsekrets. Den har också ett speciellt upplägg. Boken liknar nästan en antologi, med sju skilda kapitel som belyser och granskar olika delar av utvecklingen. Boken är alltså inte uppbyggd kring en kronologisk process, likt "hur hamnade vi här?". Inte heller är det en genomgående tematisk analys som går igenom i varje kapitel. På så sätt är *Avslagsmaskinen* en tämligen bred illustration av olika perspektiv på de senaste årens ökade avslag och åtstramningar, något som delvis saknats tidigare. Det är bokens största förtjänst, och något som Altermark kunnat lyfta fram mer. I stället vaggas vi in i tron att vi ska få en förklaring till utvecklingen på Försäkringskassan och av sjukförsäkringen. Det får vi inte. Vi får en tydlig beskrivning av *vad* som hänt, och till viss del hur. Det vi inte får i *Avslagsmaskinen*, men som Altermark själv menar är ett av bokens syften, är en *förklaring* till utvecklingen. Det ämnar jag strax granska närmare. Innan dess vill jag dock även lyfta ytterligare en mer generell invändning.

Altermark skriver att hans bok "skiljer sig från en hel del annan forskning i att jag inte försöker dölja vad jag tycker om den utveckling som jag beskriver. [...] Jag tror emellertid att ämnet för den här boken tjänar på att jag är tydlig med hur jag ser på den politiken som jag beskriver. Dessutom blir det lättare för läsaren att värdera mina argument om jag gör dessa synliga ...". Det sistnämnda bör ju ligga i läsarens/betraktarens ögon, och jag måste nog säga att Altermarks argument eller agendor i sammanhanget inte är helt tydliga. Utifrån vad ska vi värdera hans argument? Är han kritisk givet värde X (t.ex. ur rättsstatlig mening, demokratisk eller något annat)? Eller är det ur en ideologisk mening? Den första meningen i citatet ovan är dock enligt mig än mer problematisk. Tyckande är för mig såväl ointressant som opassande i både en populärvetenskaplig och en inomvetenskaplig bok. För att kunna värdera hans argument (vilka nu dessa är) hade vi behövt ett tydliggörande utifrån vad – vilken utgångspunkt – han är kritisk.

Enligt Altermark har boken två syften, men enligt min mening är det endast det

senare av dem som uppfylls i boken. Det första syftet rör styrningen och organiseringen av 9,0-målet och hur Försäkringskassan på olika sätt materialiserat och organiserat fram en mer restriktiv hållning till sjukförsäkringen för att kunna nå regeringens mål. ”För det första kommer jag förklara hur vi från 2015 och framåt fick en tuffare sjukförsäkring [...] Det är med andra ord en ganska komplicerad historia som vi har att göra med, där vi behöver reda ut växelspelet mellan politiker och myndighet för att det ska bli möjligt att utkräva ansvar för dagens situation”, skriver Altermark i bokens första kapitel. För att ro iland detta syfte, där såväl utvecklingen ska förklaras som växelverkan mellan politik och förvaltning redas ut, hade Altermark behövt ett delvis annat empiriskt material och intervjuer även från den politiska nivån. Det empiriska materialet består till stora delar av sekundärmaterial och många av intervjuerna som Altermark refererar till är inte insamlade inom hans eget projekt utan kommer från ISF:s granskningsprojekt eller Sjukförsäkringsutredningen. Dessutom saknas helt intervjuer med just politiker, ledande aktörer på Socialdepartementet och Försäkringskassan. Boken hade också, den populärvetenskapliga inriktningen till trots, behövt en eller flera policyteorier eller teoretiska ramar som hade kunnat hjälpa oss att förklara varför aktörerna i det här fallet agerat som de har gjort. Bokens avsaknad av detta, förutom Altermarks egna teoretiska utgångspunkter, får konsekvenser på Altermarks förmåga att uppfylla det första syftet – att förklara utvecklingen. Boken hade fått en mer fördjupad berättelse om Altermark inte endast *redovisat* sina teoretiska utgångspunkter i inledningen, utan också *kontinuerligt problematiserat och analyserat* innehållet efter dem. Syftet med att klargöra sina teoretiska utgångspunkter torde väl vara att skribentens/forskarens samhälls- och människosyn blir synlig, att analysen och texten vilar på detta. Att riktningen i texten är problematiserande, men att man problematiserar och tar ställning givet dessa utgångspunkter. Det är ett analytiskt vetenskapligt arbete som enligt mig måste göras även i en populärvetenskaplig bok.

Den här kritiken betyder emellertid inte att de delar av boken, kapitel 2–4, som kretsar kring utvecklingen och Försäkringskassans organisering för att nå målet 9,0 inte är intressanta. Jag skulle tvärtom säga att helt klart de bästa och mest läsvärda kapitlen i boken är kapitel 2 och 3 där Altermark ger oss en pedagogisk, men samtidigt skrämmande, guidning in i Försäkringskassans byråkrati och otroligt ”effektiva” interna organisering och styrning. Kanske har jag inte någon annanstans läst en så tydlig beskrivning av vad som hände på Försäkringskassan när avslagen ökade, och med vilka medel och metoder myndigheten lyckades närma sig målet, på bekostnad av rättssäkerhet och trygghet för den enskilde. Hade jag varit i en ledande position på Försäkringskassan hade jag sovit mycket dåligt efter att ha läst detta. Det är en svidande kritik som visar att myndigheten både agerar på ett sätt som inte har stöd i lagen samt att myndigheten åsidosatt andra uppdrag, till exempel utredningsskyldigheten. I kapitel 4, *Bör handläggare tänka*, väljer Altermark att inte skräda orden utan jämför Försäkringskassan och

handläggarna med såväl nazismen och Adolf Eichmann (i dess lydnad och agerande) som en kafkaesk mardröm. Detta känns dessvärre inte lika övertygande. Jämförelserna är förvisso i vissa delar relevanta, men blir dåligt underbyggda såväl teoretiskt som empiriskt. Och det här är tyvärr lite symptomatiskt för hela boken. Altermark tar ofta genvägar och det slås på stora trumman utan att han underbygger sina påståenden och teser. Det är något som ligger och skaver i läsningen.

Altermarks andra syfte, att med boken berätta "hur den nya sjukförsäkringspolitiken gör avtryck i människors liv" känns till skillnad från det första syftet som något som Altermark arbetat mycket med. Det är också det syftet och den här delen av boken, kapitel 5–7, som är bokens största behållning när det kommer till nyhetsvärde. Materialet känns här mer levande och unikt. Altermark har intervjuat 30 personer som är kroniskt sjuka i ME och som har fått avslag om ansökan om sjukpenning. Om det är något som saknats i den tidigare och pågående forskningen om den mer åtstramade sjukförsäkringen så är det de sjukas röst och berättelser. Att medborgarna får ge röst åt den politik och de processer som drabbat dem, utan att det för den sakens skull är där analysen och berättelsen stannar, är ganska ovanligt. Altermark ger den åtstramade sjukförsäkringspolitiken och Försäkringskassans byråkratisering nya infallsvinklar genom de sjukas berättelser. Det är gripande berättelser vi får från de sjuka, och den här delen av boken visar också att offentlig förvaltning inte är något teknokratiskt fenomen utan faktiskt handlar om liv och död. Flera av de sjuka berättar om självmordstankar och odrägliga livsvillkor till följd av Försäkringskassans hantering av deras sjukpenningärende. De system som annars beskrivs i tekniska termer i form av "inläsningseffekter", "in- och utflöde" och som beskriver de sjuka som en stor massa framställs nu i en helt annan dager. De är, precis som bokens titel antyder, en del av en avslagsmaskin som avhumaniserar de sjuka genom att besluten och motiven kan gömmas bakom en byråkratisk struktur.

För att fortsätta på spåret om liv och död och bokens förtjänst att avtäcka de annars tämligen tekniskt framställda systemens direkta påverkan på människors liv och leverne, finns det på detta tema en aspekt jag finner särskilt intressant. Det rör vad Altermark själv benämner som en av hans teoretiska utgångspunkter. Altermark skriver att vi behöver "ett grundläggande synsätt på alla oss människor som befolkar välfärdssystemen" och att utgångspunkten handlar om subjektet och att människan är en sårbar varelse, men att vi ändå inte lyckats ta in och utforma vårt samhälle utifrån detta faktum. Det här ställer Altermark mot den dominerande synen att betrakta oss som självstyrande subjekt som svävar fritt bortom våra kroppsliga begränsningar. Den utgångspunkten är enligt mig något som sällan diskuteras inom fältet, men som är mycket relevant och intressant att fundera på vid studier av olika socialpolitiska institutioner. Socialpolitiska institutioner väcker således förutom relationen mellan arbete och kapital, aktör och struktur etcetera även synen på människan och kroppen och spänningen mellan beroende/sårbarhet och självbestämmande/kontroll.

Att diskussionen om kroppens begränsningar är något som känns särskilt välformulerat i boken är inte en slump. Altermark har tidigare främst forskat på funktionshinderpolitik, och de formuleringar som tangerar detta område är kanske därför föga förvånande de som känns mest genomarbetade. Altermark är dock ny inom forskningsfältet svensk sjukförsäkring. Det syns i boken eftersom den rymmer en del felaktiga och förenklade beskrivningar av sjukförsäkringens utveckling. Till exempel skriver Altermark att Vänsterpartiet och fackföreningsrörelsen är de enda som konsekvent kritiserat sjukförsäkringens utveckling. Det är en något romantiserad bild av facken. LO var till exempel en aktör som tidigt kritiserade sjukförsäkringen för att skapa passivitet, låsa in människor i beroende och var till och med en av de första aktörerna att föreslå en tidsgräns (se t.ex. LO 2007; Börjesson 2018). Detta verkar Altermark vara omedveten om, eller ignorera. Även formuleringar som att "Socialdemokratin påverkas av tidens vindar" och att det endast var alliansregeringen som drev på en mer restriktiv sjukförsäkring är felaktiga. Rötterna till den förändrade sjukförsäkringspolitiken finns i idén om att materiell trygghet ges i utbyte mot dygd, aktivitet och ansvar, något som framför allt är en socialdemokratisk idé (se Andersson 2009; Junestav 2003; Börjesson 2018). Försvagandet av trygghetsprinciperna i sjukförsäkringen är inte endast de borgerliga partiernas påfund, utan delades av en bred uppsättning aktörer, däribland Socialdemokraterna (se t.ex. Johnsson 2010; Börjesson 2018). Förutom dessa i mina ögon rena felaktigheterna, finns det också tendenser till en något förenklad analys i *Avslagsmaskinen*. Här menar jag att Altermark går i "den statiska" fällan som många forskare gör som studerar ett "nytt" och "hett" (i forskningstermer) fenomen, nämligen att endast fokusera på här och nu och inte titta på hur det varit tidigare. Formuleringar som "att bygga om en myndighet" och att ensidigt fokusera på 9,0-målet som en förklaring visar att *Avslagsmaskinen* är en ganska statisk betraktelse av vad som hänt på "Kassan" strax före och efter 9,0-målet. Altermark skriver också att "Försäkringskassan hade kunnat svara på denna styrning genom att hänvisa till lagstiftningen och att klargöra att hårdare regelverk kräver lagändringar. Men det gjorde man inte." Så varför gjorde man inte det? För att svara på detta hade vi kanske behövt undersöka Försäkringskassans bevekelsegrunder och relation till sjukförsäkringen under en längre tid. Vi lämnas således fortfarande med frågan varför. Detta till trots är *Avslagsmaskinen* en viktig bok och ett brännande inlägg i debatten om en, utifrån flera synvinklar, allvarlig och ödesdiger utveckling av sjukförsäkringen som ledande politiker och andra aktörer med mandat att påverka torde ha svårt att ignorera.

Angelica Börjesson

Filosofie doktor i offentlig förvaltning, verksam som lektor på Akademin för vård, arbetsliv och välfärd, Högskolan i Borås.

Referenser

- Andersson, M. (2009) *En nyliberalism med ett mänskligt ansikte. Eller socialdemokratins omänskliga hjärta?* *Fronesis*, (29–30).
- Börjesson, A. (2018) *(R)evolutionära idéer*. Förändring i svensk sjukförsäkringspolitik 1995–2015. Göteborg: Förvaltningshögskolan.
- Försäkringskassan (2019) Uppföljning av sjukfrånvarons utveckling 2019. Svar på regeringsuppdrag.
- Göteborgs-Posten* (2018, 25 april). Avslagen från Försäkringskassan har tredubblats.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2018a) *Förändrad styrning av och i Försäkringskassan*. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- Inspektionen för socialförsäkringen (2018b) *Regeringens mål om ett sjukpenningtal på 9,0 dagar*. Stockholm: Inspektionen för socialförsäkringen.
- Jacobsson, K., Seing, I. & Hollertz, K. (2020) Följsamhet som styrningsideal hos Försäkringskassan – ett hot mot rättssäkerheten? *Socialmedicinsk Tidskrift*, (5): 682–689.
- Johnsson, B. (2010) *Kampen om sjukfrånvaron*. Lund: Arkiv.
- Junestav, M. (2003) *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930–2001*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Landsorganisationen i Sverige, LO (2007) *Sjukas rätt till stöd. En idéskrift om morgondagens sjukförsäkring*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige.
- Mannelqvist, R. (2017) Rättssäkerhet i sjukförsäkringen. *En sjukförsäkring att lita på? Rapport från forskarseminariet i Umeå 14–15 januari 2015*, 53–68. Stockholm: Försäkringskassan.
- Mannelqvist, R. (2018) Sjukförsäkring i omvandling. Från solidaritet till begränsning. I: T. Erhag et al. (red.) *Socialrätt under omvandling. Om solidaritetens och välfärdsstatens gränser*, 173–191. Stockholm: Liber.
- Mannelqvist, R. & Enqvist, L. (2013) Myndighetsnormering eller när rätt blir orätt. *Juridisk Tidskrift* (14): 324–228

Linda Lane & Michael Wallengren-Lynch (red.) (2020) *Narratives of social work practice and education in Sweden*. Springer.

Antologin *Narratives of social work practice and education in Sweden* av Linda Lane och Michael Wallengren-Lynch (red.) är en engelskspråkig orientering om socialt arbete i Sverige i dag utifrån ett narrativt perspektiv. Redaktörerna säger i början att de har inspirerats av Vivienne Crees bok *Becoming a social worker. Global narratives* (2013) som innehåller personliga berättelser från socialarbetare om deras väg till och erfarenheter av professionellt socialt arbete. Dock finns en lucka i Crees bok vad gäller perspektiv och erfarenheter av socialt arbete i en nordisk kontext, som de har velat fylla med antologin.

Antologiprojektet startade med två mål i sikte: dels ville författarna ge plats åt personliga berättelser från det sociala arbetets praktik, utbildning och forskning i ett svenskt perspektiv, dels ville de använda narrativ som metod för att belysa komplexiteten i att arbeta praktiskt och undervisa i socialt arbete i ett välfärdssystem i omvandling. Vårt samhälle har under senaste decennierna påverkats kraftigt av nyliberalt tänkande, privatiseringar av välfärdstjänster och den ledningsmodell av offentliga organisationer som går under beteckningen new public management (NPM).

Bokens målgrupp är engelskspråkiga studenter på grundutbildnings- eller master-nivå, som vid kursstarten ofta har begränsade kunskaper om socialt arbete i Sverige. Det finns internationellt en gammal bild av Sverige som ett välfärdssamhälle där medborgarna följs av socialpolitiska åtgärder, socialförsäkringar och social omsorg "från vaggan till graven". Denna bild vill antologins författare korrigeras och problematiseras samt visa på de omfattande samhällsförändringar som skett under senaste decennierna. Antologin kan också med fördel läsas av svenska studenter på väg ut i fältstudier eller praktik eller av personer som funderar på att välja socialt arbete som yrkeskarriär. Texterna vill ge perspektiv på socialt arbete mitt i pågående samhällsförändringar men också personliga erfarenheter och insikter från praktiskt arbete, utbildning och forskning i socialt arbete. Antologin har alltså stora ambitioner vilket också ger vissa problem.

Antologin följer några huvudspår som återkommer i olika berättelser. Ett sådant spår handlar om *det svenska välfärdssamhällets omstöpning* och vad det betytt för det praktiska sociala arbetet inom offentliga organisationer, som socialtjänsten eller försäkringskassan. Genom budgetnedskärningar, krav på effektivitet och mätbara resultat ställs socialarbetarna för motsatta krav och etiska dilemman i högre grad än tidigare. Det framgår av introduktionskapitlets noggranna redogörelse för samhälls-utvecklingen och dess konsekvenser för socialt arbete, men också i flera enskilda bidrag. I Kristina Alstams kapitel beskrivs hur en äldre man sökte servicebostad under hennes tid som socialsekreterare i en mindre kommun. Trots hans stora och berättigade behov av omsorg, var hon

tvungen att meddela honom ett avslag på ansökan på grund av budgetnedskärningar i kommunen. Hon beskriver en klassisk konflikt mellan klientens behov och kommunens resurser, som också visar på socialarbetarens brist på handlingsutrymme och maktlöshet i ett regelstyrt politiskt system. Sådana konflikter och etiska dilemman mellan det sociala arbetets ideal och värden och det praktiska sociala arbetet inom offentliga politikerstyrda organisationer kommer fram i flera artiklar.

Om man jämför de olika kapitlens fokus finner man även ett spår som troligen handlar om centrum och periferi, när det gäller socialt arbetes yrkesområden. I centrum inom kommunal socialtjänst är motsatta krav och etiska konflikter legio och kräver obehagliga beslut och ställningstaganden av socialarbetarna. Flera artikel-författare uppmanar kollegorna att organisera sig och göra motstånd mot budgetnedskärningar, effektivitetskrav och orättvisa beslut. Som på andra håll i världen måste socialarbetare solidarisera sig med klienterna/medborgarna och hävda deras rätt till goda livsvillkor och social omsorg. Det förefaller också finnas arbetsområden som är mindre konfliktfyllda och där socialarbetarnas handlings-utrymme är större, till exempel som kurator eller i fältarbete av olika slag. Tyvärr lyfts inte dessa skillnader mellan olika sociala arbetsfält tydligt fram i boken. Där finns till exempel få beskrivningar av socialt arbete i civilsamhällets organisationer trots att den formen av socialt arbete har vuxit kraftigt under 2000-talet.

Ett annat huvudspår handlar om *den stora migrationen till Sverige* och hur den har påverkat det sociala arbetets innehåll. I Ing-Marie Johanssons artikel beskrivs till exempel hur man som socialarbetare på 1970- och 80-talen mest såg klassamhällets konsekvenser och strävade efter bättre resursfördelning, jämlika villkor och utrotande av fattigdom och ohälsa. I dag har begrepp som etnicitet, ras och identitet kommit att bli viktiga begrepp i det sociala arbetet i Sverige liksom i andra länder i Europa och USA. En hög andel av socialtjänstens klienter är i dag födda i andra länder, kanske utanför Europa. Men det är också många av socialarbetarna. En intressant aspekt är att flera artikelförfattare själva är migranter med ett dubbelt perspektiv på svenskt socialt arbete. Ett par författare tar också upp vad det gemensamma självupplevda migrantperspektivet betyder i arbetet med flyktingfamiljer. Rehema Prick beskriver till exempel hur den gemensamma migranterfarenheten påverkar henne i arbetet med flyktingfamiljer. Den erfarenheten blir ett band mellan dem, som är en viktig utgångspunkt för relationsbyggande och ger goda möjligheter att överföra nödvändiga kunskaper och "svenska normer" till nyanlända familjer.

Ett tredje intressant spår i antologin är *författarnas trajectories* (livsbanor), hur de rör sig mellan praktiskt socialt arbete, utbildning och forskningsarbete. Men vad utlöser de här förflyttningarna och strävandena efter nya arbetsuppgifter och utmaningar? Som vanligt kan man se både push- och pullfaktorer i de personliga berättelserna. Ibland är det otillfredsställelse med arbetssituationen, för många och motstridiga krav eller känslan av att något skaver som gör att författaren har sökt sig

till nya kunskaper och erfarenheter i form av vidareutbildning. Tobias Davidsson beskriver till exempel ingående hur kontakten med kritisk teori under magisterutbildning i socialt arbete väckte hans intresse för forskarutbildning och att undersöka socialt arbetes rötter i en studie av 1800-talets fattigvårdslagstiftning. Genom studier av fattigvården i ett Foucaultperspektiv framträdde en djupstruktur i tänkandet, som fortfarande påverkar våra synsätt och lagstiftning.

I andra fall är det sökande efter nya kunskaper och egen utveckling som har lett författarna att söka sig till nya arbetsfält inom socialt arbete och forskning. Det blir uppenbart under läsningen att många socialarbetare har ett stort behov av fortbildning och utveckling, som ofta inte tillgodoses under det praktiska arbetet. För att lära känna nya arbetsfält, förstå och utveckla nya arbetsmetoder har författarna sökt sig till olika teoretiska perspektiv. En fördel med antologin är *de olika teoretiska perspektiv* som presenteras i artiklarna. Här finns begrepp och perspektiv från en rad teoretiker, som tillsammans visar på den teoretiska bredden inom ämnet socialt arbete. Varje författares teoripresentation och litteraturreferenser i slutet av varje kapitel ger många uppslag till läsarnas egna studier och självutveckling.

Den narrativa metoden med personliga berättelser från olika yrkeskarriärer och arbetsområden i socialt arbete bildar en tydlig röd tråd som binder ihop antologins olika kapitel och delvis spretiga innehåll. Den narrativa karaktären gör boken spännande och förmedlar upplevelser och erfarenheter på ett direkt sätt till läsarna, vilket väcker engagemang och lust att läsa mer. Några av de mest intressanta kapitlen har sin tyngdpunkt i dramatiska upplevelser och återblickar på svårigheter och utmaningar i olika arbetsfält, till exempel Zulmir Becevics upplevelser av främlingskap under studietiden vid svenska universitet och hans resonemang om språkets stora betydelse för identitetsupplevelse och tillhörighet. Eller Rehema Pricks skildring av den utomordentligt svåra uppgiften att ge socialt stöd till drabbade familjer i samband med diskoteksbranden i Göteborg 1998.

Men det spretiga innehållet ger också upphov till många frågor i samband med läsningen, frågor som inte blir besvarade. Boken passar därför utmärkt som diskussionsunderlag, till exempel i studiecirkel. Den kan också med fördel kompletteras med faktaförmedlande föreläsningar om olika arbetsområden och yrkesinriktningar inom det sociala arbetet. Kanske är det också möjligt att använda den i kurser vid utländska universitet för att ge en tydligare bild av socialt arbete i dagens Sverige. Framför allt fyller antologin ett stort behov av en engelskspråkig text om socialt arbete i Sverige. Därför kan den med fördel användas vid introduktionskurser på masterprogram i socialt arbete, sociologi, statskunskap med flera ämnen.

Ulla-Carin Hedin

Professor emerita i socialt arbete, Göteborgs universitet.